

ze zahraničí. Na tomto poli jsme zatím zaznamenali pouze dílčí úspěch, rádi bychom rozšířili kontakty především na kolegy v sousedních zemích (neúspěšně jsme především v kontaktech s polskými lichenology i bryology). Poněkud překotný závěr tohoto století přinesl i novou skutečnost: z našich slovenských kolegů se stali kolegové zahraniční. I když subjektivně mám poněkud smutný pocit, že kontakty v kulturní i odborné sféře nejsou již tak intenzivní, jsem velmi rád, že v naší sekci se se slovenskými kolegy a přáteli setkáváme i nadále a tyto kontakty se úspěšně rozvíjejí.

Pro rozvoj aktivit sekce a informovanost členů má nesporný význam i zpravodaj Bryonora. Díky změnám společenským poměrům a přístupnosti současné počítačové techniky se z původně samizdatových začátků rychle změnil standard zpravodaje. V současnosti se velmi podobá svým sourozencům v podobných společnostech jiných zemí. Rovněž se ustálilo zaměření a obsah našeho zpravodaje. Jisté problémy způsobovalo vybalancování mezi pojetím Bryonory jako zpravodaje či odborného časopisu. Ve zpravodajské části byla pravidelnými rubrikami krátká připomenutí významných postav naší bryologie a lichenologie. Desetileté období umožnilo v krátkosti zmapovat dějiny těchto oborů u nás. Rovněž portréty zahraničních společností pokryly současný stav. Tím se také do jisté míry tyto kroniky uzavírají. Pro informační charakter zpravodaje by byl vítaný aktivnější přístup všech členů (např. novinky bibliografie českých a slovenských autorů a především přehled běžících projektů). V mnohém neztrácí aktuálnost nastíněné možnosti dalšího vývoje při příležitosti tříletého výročí naší sekce (viz Bryonora 6: 2-3). Aktuálnosti však nepozbylo ani novoroční přání z konce r. 1989 (viz Bryonora 3: 1).

V kontextu celospolečenské situace netřeba příliš zmiňovat to, o co se zakopává všude - finance. Pro naši sekci tvoří hlavní náklady výroba a rozesílání zpravodaje Bryonora. Díky režijním nákladům pod křídly Botanického ústavu AV ČR je Bryonora únosně samofinancovatelná členskou základnou. Určitý problém přináší zatím stále nekončící dostihy se zdrazováním poštovního.

Vzpomínám si, jak před dvaceti lety jsme s Jarkou Kůrkovou uvažovali - byť velmi zlehka a nezávazně - o založení bryologicko-lichenologické sekce. Další úvahy však uvízly na problému, pro koho by sekce byla a kdo další by byl jejím členem. Současný stav, kdy počet členů sekce se blíží osmdesátce, velmi předčil očekávání. Samozřejmě, že jako lichenologa mne nesmírně těší renesance tohoto oboru u nás - o to více, že právě před deseti či jedenácti lety byla lichenologie jako útlumový obor oficiálně odsouzena k zániku. Zájem o kryptogamy je však dnes takřka obecný a projevuje se v několika centrech Čech i Moravy.

S tímto radostným zjištěním se uzavírá volební období druhého výboru bryologicko-lichenologické. Dá se říci, že činnost sekce získala stabilní charakter, jehož rámec tvoří programové cíle a jednací řád. Do budoucna by bylo možno vidět další cíle: prohloubení zahraničních kontaktů, obnovit náplň setkání jako pracovních seminářů a realizovat uveřejňování floristických nálezů z našich setkání.

MIELICHHOFERIA MIELICHHOFERIANA (FUNCK) LOESKE - EINE NEUE ART DER TSCHECHISCHEN MOOSFLORA

Mielichhoferia mielichhoferiana (Funck) Loeske - nový mech v české bryoflóře

Frank Müller

Technische Universität Dresden, Institut für Botanik, Mommsenstr. 13, D-01062 Dresden, Germany

Zusammenfassung: Das Laubmoos *Mielichhoferia mielichhoferiana* wurde zum ersten Mal in der Tschechischen Republik nachgewiesen. Der Fundort befindet sich in einer alten Zinnpinge im Erzgebirge (Krušné hory). Die Ökologie und Vergesellschaftung der Art am neuen Fundort werden behandelt.

Souhrn: Druh *Mielichhoferia mielichhoferiana* (Funck) Loeske byl autorem příspěvku nalezen poprvé na území České republiky na krušnohorské lokalitě Vlčí jámy u Horní Blatné. Připojen je též krátký komentář k ekologii a fyto sociologii zmíněného druhu.

Die schwermetallhaltige Felsstandorte besiedelnde, subarktisch-subalpin verbreitete *Mielichhoferia mielichhoferiana* gilt als seltene Art der mitteleuropäischen Bryoflora, außerhalb der Alpen sind nur sehr wenige Fundorte bekannt.

Am 21.6.1997 konnte die Art durch den Verfasser in einem kleinen Bestand in einer Bergbaugrube im böhmischen Teil des Erzgebirges als neu für die Tschechische Republik nachgewiesen werden.

Beschreibung des Fundortes

Krušné hory (Erzgebirge): Vlčí jámy (Wolfspinge) bei Horní Blatná (Plattenberg), feuchte Felswand in einer alten Zinnpinge, ca. 1000 m NN.

Mielichhoferia mielichhoferiana ist innerhalb der Bergbaupinge in ihrem Vorkommen auf eine eng begrenzte Wuchsstelle beschränkt. Sie wächst am Grunde einer fast senkrechten, nordwestexponierten Steinbruchwand auf bröckeligem, stärker verwittertem, leicht grundfeuchtem Gneisgestein.

Im Gebiet treten im Bereich des Gneises mehrfach Zinngänge und -zonen auf, die Grund für die vor über 400 Jahren einsetzenden bergbaulichen Aktivitäten waren. Das zinnhaltige Gestein wurde teilweise im Tagebau, teilweise unter Tage abgebaut. Ab dem 16. Jahrhundert erfolgte der Abbau in einem bis 85 m tiefen Stollen.

Die Bergbaupinge ist nur in geringem Maße von Gehölzen bewachsen. Die Steinbruchwände sind bis zu 40 m hoch, auf der Sohle des Bruches wechseln offene Blockbereiche mit feinerdereicheren, stärker bewachsenen Standorten ab. Wichtigste Baum- und Straucharten sind *Picea abies*, *Salix caprea*, *Rubus idaeus* und *Sambucus nigra*. An charakteristischen Vertretern der Krautschicht wurden *Ranunculus platanifolius*, *Epilobium montanum*, *Calamagrostis villosa*, *Dryopteris dilatata*, *Senecio ovatus*, *Epilobium angustifolium* und *Deschampsia flexuosa* festgestellt.

Die Moosflora der Bergbaugrube weist neben *Mielichhoferia mielichhoferiana* einige weitere Besonderheiten auf, herausgestellt werden müssen in diesem Zusammenhang insbesondere die Vorkommen der im Erzgebirge seltenen Arten *Brachydontium trichodes*, *Dicranella subulata*, *Marsupella sprucei*, *Pohlia elongata* und *Scapania umbrosa*. Die von einer Zinnpinge im deutschen Teil des Erzgebirges bei Annaberg-Buchholz historisch nachgewiesenen (Schade 1936), ebenfalls an schwermetallhaltiges Gestein gebundenen Arten *Cephaloziella massalongoi* und *C. phyllacantha* konnten trotz intensiver Suche leider nicht festgestellt werden.

Moosarten der Bergbaupinge: *Andreaea rupestris*, *Brachydontium trichodes*, *Brachythecium reflexum*, *Calypogeia integristipula*, *Cephalozia bicuspidata*, *Cynodontium polycarpum*, *Dicranella cerviculata*, *D. heteromalla*, *D. subulata*, *Diplophyllum albicans*, *Ditrichum heteromallum*, *Isopterygium elegans*, *Lepidozia reptans*, *Lophozia sudetica*, *L. ventricosa*, *L. wenzelii*, *Marsupella emarginata*, *M. sprucei*, *Mnium hornum*, *Nardia scalaris*, *Oligotrichum hercynicum*, *Pellia epiphylla*, *Pleurozium schreberi*, *Pohlia elongata* var. *elongata*, *P. nutans*, *P. prolifera*, *Polytrichum commune*, *Ptilidium pulcherrimum*, *Racomitrium heterostichum*, *R. microcarpum*, *Scapania umbrosa*, *Schistostega pennata*, *Tetraphis pellucida*.

Flechtenarten der Bergbaupinge: *Baeomyces rufus*, *Lecanora subaurea*, *Lepraria incana*, *L. neglecta*, *Psilolechia lucida*, *Racomitrium rupestre*.

Zur näheren Charakterisierung der Vergesellschaftung und der Standortverhältnisse an der konkreten Wuchsstelle von *Mielichhoferia mielichhoferiana* wurden zwei Vegetationsaufnahmen angefertigt:

Vegetationsaufnahme 1

Gneisssteinbruchwand, Fläche 6 dm², Exposition NW 70°, Deckungsgrad Moose 70%, Flechten 5%

<i>Mielichhoferia mielichhoferiana</i>	3
<i>Nardia scalaris</i>	2b
<i>Pohlia prolifera</i>	2a
<i>Scapania umbrosa</i>	2m
<i>Lepraria neglecta</i>	2a

Vegetationsaufnahme 2

Gneisssteinbruchwand, Fläche 6 dm², Exposition NW 90°, Deckungsgrad Moose 50%, Flechten 15%

<i>Mielichhoferia mielichhoferiana</i>	3
<i>Lepraria incana</i>	2a
<i>Lepraria</i> sp.	2a

Moosbestände mit *Mielichhoferia mielichhoferiana* werden in der pflanzensoziologischen Literatur bislang nicht beschrieben. Die spezielle Standortcharakteristik (schwermetallhaltiges Gestein) und das dominante Auftreten der Art erlauben eventuell die Abgrenzung einer eigenen Gesellschaft. Bevor dieser Schritt getan werden kann, sind Vegetationsaufnahmen aus dem gesamten Areal der Sippe anzufertigen und zu vergleichen.

Wertung des Fundes, generelle Verbreitung der Art:

Mielichhoferia mielichhoferiana gehört zu den seltenen Arten der mitteleuropäischen Bryoflora. Einzelvorkommen sind bekannt aus den hercynischen Mittelgebirgen Harz und Thüringer Schiefergebirge, etwas häufiger ist die Sippe in den Alpen (nicht auf deutschem Gebiet!). In Europa tritt die Art darüber hinaus in Belgien (Ardennen), Großbritannien, Bulgarien, Frankreich, Spanien, Italien, Jugoslawien, Norwegen, Schweden und im Kaukasus auf; weitere Verbreitungsgebiete befinden sich in Nordamerika, Afrika und Asien (Düll 1995).

Aus dem Erzgebirge und der gesamten Tschechischen Republik waren bislang keine Fundorte bekannt. Der nächstgelegene Fundort befindet sich ca. 90 km entfernt im Thüringischen Schiefergebirge (Thüringen/Deutschland), vgl. Meinunger 1972 et 1992.

Auf deutscher Seite des Erzgebirges gelang trotz gezielter Suche bislang kein Nachweis (das neu entdeckte Vorkommen in Böhmen befindet sich nur 4 km von der deutschen Grenze entfernt!). Die Art benötigt als Substrat offensichtlich reichere Gesteine. Die Pingen auf deutscher Seite befinden sich überwiegend in Granitgebieten und weisen deshalb eine vergleichsweise sehr arme Moosflora auf.

Literatur

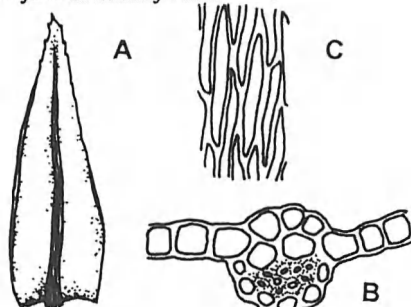
- Düll R. (1985): Distribution of the European Mosses, Part II. - Bryologische Beiträge 5: 110-232.
 Meinunger L. (1972): *Mielichhoferia nitida* (Funck) Hornsch. im Thüringer Wald. - Herzogia 2: 313-315.
 Meinunger L. (1992): Florenatlas der Moose und Gefäßpflanzen des Thüringer Waldes, der Rhön und angrenzender Gebiete. - Haussknechtia, Beiheft 3.
 Schade A. (1936): Nachträge zum Standortverzeichnis der Lebermoose Sachsens nebst einigen kritischen Bemerkungen. - Abh. Naturwiss. Ges. Isis Dresden 1935: 18-86.

Vzhledem k tomu, že jde o nový druh pro českou bryofloru, jehož popis nebyl dosud v češtině uveřejněn, doplňuje redakce tento příspěvek stručnou charakteristikou a popisem, která by snad mohla být našim bryologům - při pátrání po dalších lokalitách - prospěšná.

Vice méně kosmopolitní rod *Mielichhoferia* Hornsch. (č. *Bryaceae*, podč. *Mielichhoferioideae*) obsahuje asi 140 druhů rostoucích na skalách převážně v montánních polohách, velmi často na substrátech s vysokým obsahem mědi. V Evropě je rod zastoupen pouze druhem *M. mielichhoferia* (Funck) Loeske, a to včetně taxonu *M. mielichhoferiana* var. *elongata* (Hoppe et Hornsch. ex Hook.) Hornsch., hodnoceného některými autory též na druhové úrovni.

Popis a vyobrazení *Mielichhoferia mielichhoferiana*

Drobné, asi 1 cm vysoké, většinou hustě sevřené, žlutozelené, lesklé trsy. Lístky (obr. A) úzce kopinaté, někdy s ohnutým okrajem uprostřed lístku, ve špičce mírně zubaté; žebro končí před špičkou, na průřezu (obr. B) se dvěma řadami velkých adaxiálních buněk; buňky (obr. C) uprostřed lístků dlouze kosodelníkovité, do 10 μm široké, s mírně ztlustlými buněčnými stěnami. Sporofyt vyvinut velmi zřídka. Varieta *elongata* má lístky vejčité až vejčité kopinaté, široce zašpičatělé až zatuspělé, buňky lístků jsou pak kratší a širší (šíře asi 10-20 μm), žebro na průřezu s jednou vrstvou adaxiálních buněk.

[A, C - překresleno podle Smith (1980), B - del. Z.Soldán]

BOREÁLNÍ MECH *CALLIERGON MEGALOPHYLLUM* MIK. BYL POPRVÉ POPSÁN Z ČECH

The Boreal moss *Calliergon megalophyllum* Mik. was first described from Bohemia

Jiří V á ň a

Katedra botaniky Přírodověd. fak. Univerzity Karlovy, Benátská 2, CZ-128 01 Praha 2, Česká republika

Abstract: Velenovský (1903) described the moss *Hypnum moldavicum* Velen. from the village of Štěchovice (central Bohemia). The type specimen is identical with the species known in literature as *Calliergon megalophyllum* Mik. The name *H. moldavicum* Velen. represents the oldest name for this species, the locality is the only one known in central Europe.

V poslední části svých „Bryologických příspěvků z Čech“ (Velenovský 1903: 19-20) popsal Velenovský z lokality „ad ripas paludosas Moldavae fluvii inter Junces et Carices prope Štěchovice, sterile legi a. 1896“ nový druh mechu *Hypnum moldavicum* Velen. Jde o poslední z 5 druhů mechorostů, které Velenovský popsal; bryologie představovala u tohoto všestranného botanika pouze pomíjivou, i když dlouhodobější epizodu jeho života (asi 14 let). Velenovský v roce 1903 tento obor prakticky definitivně opouští a věnuje se jiným odvětvím botaniky. Těžko říci, co vedlo Velenovského k tomu, že právě *H. moldavicum* popsal, na rozdíl od předešlých druhů, latinsky a nikoliv česky. Ironií osudu je, že přes tuto skutečnost jeho nový druh prakticky zapadl.

Prvou zmínku věnovanou tomuto taxonu nalezneme teprve u Pilouse (Pilous 1948: 272). Zmíněný autor v poznámce k druhu *Calliergon giganteum* (Schimp.) Kindb. uvádí: „Sem patří také splývavý mech, který Velenovský popsal od Štěchovic jako *H. moldavicum* Vel.“. Podpěra (1954: 583) však uvedený názor nesdílí a ani jej nezmiňuje; *H. moldavicum* přearazuje do rodu *Calliergon* a samostatný druh *C. moldavicum* (Velen.) Podp. považuje za příbuzný („Huc proxime pertinere videtur“) s druhem *C. megalophyllum* Mik., který byl popsán z Lotyšska.

Pilous se k Velenovského taxonu v podstatě shodně se svým původním názorem vyjadřuje ještě dvakrát. Při hodnocení přínosu J. Velenovského pro bryologii (Pilous 1958: 294) považuje *H. moldavicum* za formu *C. giganteum* f. *moldavicum* (Velen.) Pilous (pokud je mi známo, tato forma nebyla nikdy platně zveřejněna). Konečně ve svých „Fragmenta bryologica“ (Pilous 1961: 280) na základě revize originální položky (bohužel Pilousova revizní sched a v typové položce, uložené v herbáři katedry botaniky, chybí) publikuje jedině existující vyobrazení